

Asia: VN/14777/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle sairauspäivärahan muutoksia ja sosiaaliturvarahastojen säästöjen kanavoitinta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa sosiaaliturvarahastoihin kohdistuvien säästöjen kanavoinnista?

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle sairauspäivärahan muutoksista ja sosiaaliturvarahastojen säästöjen kanavoitinta koskevasta lainsäädännöstä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan sairauspäivärahan leikkausta, mikä vaikuttaa myös samoin perustein määräytyviin kuntoutusrahan ja luovutuspäivärahan. Tämän seurauksena päivärahaetusmenot vähenevät ja säästöt kanavoidaan valtiolle.

Lisäksi hallitus esittää sosiaaliturvarahastoihin kohdistuvien säästöjen täysimääräistä kanavoimista vähentämään valtion ja kuntien velkaantumista. Kanavoitavia menosäästöjä on yhteensä noin 1134 miljoonaa euroa, josta tämä esitys koskee noin 914 miljoonaa euroa. Kanavoinnin toteuttamiseksi muutetaan valtion, vakuutettujen ja työnantajien rahoitusosuuksia sairausvakuutuksen sairaanhoitokorvausten ja työtulovakuutuksen osalta.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ei kannata hallituksen esitystä. SAK lausuu hallituksen esityksestä tarkemmin seuraavaa:

Sosiaaliturvarahastoihin kohdistuvien säästöjen kanavointi

Hallituksen kehysriihikirjauksen mukaan sosiaaliturvarahastoihin kohdistuvat säästöt kanavoidaan valtiolle ja kunnille. Sosiaalivakuutusmaksujen arvioidaan tulevalla kehyskaudella alenevan erityisesti

työttömyysvakuutusmaksun alenemisen seurauksena. SAK vastustaa kanavointia, sillä työttömyysvakuutusmaksut on tarkoitettu ansiosidonnaisten etuuksien rahoittamiseen. Tätä vakuutusperiaatetta ei pidä rikkoa, eikä sosiaalivakuutusmaksuja käyttää muun julkisen talouden vahvistamiseen. Julkisen talouden suora sopeutus tulee tarvittaessa tehdä sosiaalivakuutuksen sijaan menoja leikkaamalla, tuloja kasvattamalla tai niiden yhdistelmällä.

Hallitus toteuttaa kanavoinnin täysimääräisesti vuonna 2025, vaikka säästöt toteutuvat asteittain vuosina 2024–2026. Laskelmaa siitä, miten asteittainen kanavointi vaikuttaisi kanavoitavaan määrään ei kuitenkaan esityksessä ole. Oletettavasti etupainotteisilla toimilla kanavoidaan tarvittavaa enemmän.

Lausuttavaa sairauspäivärahan laskentakaavan muuttamisesta?

Esityksen mukaan 70 prosentin korvaustasoon oikeuttavan vuositulon yläraja alennettaisiin nykyisestä 35 769 eurosta 27 633 euroon. Tulorajan ylittävältä osalta sairauspäiväraha karttuisi nykyisen 20 prosentin sijasta 15 prosenttia. Hallituksen esityksen mukaan muutos kohdistuu ylempiin tuloluokkiin. SAK huomauttaa, että taitteen alentaminen kohdistaa sairauspäivärahan leikkauksen jo noin 2 400 euroa kuukaudessa ansaitseviin, joten on virheellistä sanoa leikkausten kohdistuvan ylempiin tuloluokkiin.

SAK vastustaa sairauspäivärahan leikkaamista. Vaikka hallituksen esityksessä puhutaan sairauspäivärahan laskentakaavan muuttamisesta, kyseessä on tosiasiallisesti päivärahan tason leikkaaminen. Hallituksen esityksen toteutuessaan muutokset koskevat myös kuntoutusrahaa ja luovutuspäivärahaa.

SAK toteaa, että sairauspäivärahan tason leikkaamisella on myös vaikutusta tuleviin työehtosopimusneuvotteluihin. Hallituksen esityksessä ei ole lainkaan arvioitu sitä, että päivärahan tason leikkauksen lisäksi esityksellä voi olla vaikutusta tulevaisuudessa myös työkyvyttömiä palkkakertymään.

SAK korostaa, että sairauspäivärahan tasoon tehtävät leikkaukset yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelumaksujen, lääkekorvauksien alkuomavastuun ja hallitusohjelman mukaisen lääkkeiden arvonlisäveron korottamisen sekä hoitotakuun pidentämisen kanssa lisäävät sairastamisen kustannuksia. Päivärahaan tehtävät leikkaukset ovat erityisen kohtuuttomia, koska sairaana ja työkyvyttömänä henkilön mahdollisuus parantaa omaa toimeentuloaan on rajalliset. Samalla SAK kantaa huolta kuntoutuksen kannustavuudesta etuustason laskiessa. Kuntoutuksen tarkoituksena on edistää yksilön toimintakykyä, työ- ja opiskelukykyä, työllistymistä ja työssä jatkamista. Kuntoutuksen ajalta maksettavan etuuden tarkoituksena on myös motivoida ja sitouttaa kuntoutuja kuntoutukseen osallistumiseen.

Lausuttavaa taloudellisista vaikutuksista?

Esityksen mukaan kanavointiratkaisu mahdollistaa työttömyysvakuutusmaksujen alentumisen normaalisti päätettyjen säästöjen myötä. Samalla kuitenkin todetaan, että sairausvakuutukseen kohdistettavien rahoitusmuutosten vaikutukset maksuihin ovat sidoksissa tulevien vuosien taloudelliseen kehitykseen.

SAK jätti eriävän mielipiteen yhdessä muiden työmarkkinajärjestöjen kanssa sosiaaliturvarahastojen menosäästöjen kanavointiin asetetun kolmikantaisen työryhmän raporttiin. Siinä todetaan, että julkinen talous vahvistuisi myös ilman lisätoimenpiteitä, kun otetaan huomioon työttömyysvakuutusmaksujen verovähennysoikeus, työn verotuksen keventymisen työllisyyttä vahvistava vaikutus ja julkisen sektorin työnantajien velvollisuus maksaa työnantajan työttömyysvakuutusmaksua. SAK painottaa, että työttömyysvakuutusmaksuja ei tule käyttää muun julkisen talouden menojen rahoittamiseen.

Lausuttavaa työllisyysvaikutuksista?

Kanavoinnilla ei hallituksen esityksen mukaan katsota olevan merkittäviä työllisyysvaikutuksia pitkällä aikavälillä. Ratkaisun etupainotteisuus johtaa kuitenkin siihen, että verorasitus väliaikaisesti kiristyy, millä voi olla ainakin hetkellisiä negatiivisia työllisyysvaikutuksia.

Sen sijaan sairauspäivärahan leikkaamisen työllisyysvaikutuksiksi arvioidaan 5300 työllistä. Tämän oletetaan johtuvan kannustinvaikutuksista, kun päivärahan taso alenee ja ihmiset palaavat nopeammin töihin. SAK pitää tätä tavoitetta täysin epäuskottavana.

Tehdyt työtunnit voivat lisääntyä, kun ihmiset palaavat töihin sairaana toimeentulon heiketessä. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan ole huomioitu tämän myötä aiheutuvaa mahdollista sairausjaksojen uusiutumista tai pidentymistä tai muiden työntekijöiden sairausjaksojen lisääntymistä. Tällä on ennemminkin negatiivinen työllisyysvaikutus.

Lisäksi kuntoutusrahan leikkauksen myötä hakeutuminen kuntoutukseen vähenee ja ihmisten työkyky heikkenee entisestään. Esityksen mukaan myös työllisyysaste voi vahvistua, kun yli kolme kuukautta sairaana olevat palaavat työelämään. Työkyvyn palautuminen ei johdu sairauspäivärahan tasosta.

SAK huomauttaa, etteivät etuusleikkaukset paranna työllisyyttä tai palauta työkykyä. Työkyvyttömiä työkykyä ja työhön palaamista tuetaan tehostamalla ja nopeuttamalla hoitoa ja kuntoutusta, lyhentämällä hoitonoja sekä muokkaamalla tarvittaessa työolosuhteita paremmiksi myös osatyökykyisyyden huomioiden. Tämän hallituksen esityksen leikkaukset yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelumaksujen, lääkekorvauksien alkuomavastuun ja hallitusohjelman mukaisen lääkkeiden arvonlisäveron korottamisen sekä hoitotakuun pidentämisen kanssa on täysin vastoin työkyvyttömiä työkyvyn ja työllisyyden parantamista. Näiden leikkauksien yhteisvaikutukset

varsinkin pieni- ja keskituloisilla henkilöillä ja perheillä voivat olla vakavia ja aiheuttaa tarpeellisen hoidon ja lääkityksen viivästymistä. Samalla työkäisillä on riskinä myös työkykyongelmien pitkittyminen tai vaikeutuminen sekä työkyvyttömyysjaksojen ja työkyvyttömyyskustannuksien lisääntyminen.

SAK toteaa, että sairauspäivärahan tason leikkausten työllisyysvaikutukset on arvioitu puutteellisesti. Hallituksen esityksessä ei ole riittävässä määrin arvioitu sairaana työskentelyn seurauksia tai muita hallituksen jo päättämiä ja suunnittelemlia toimia, jotka kohdistuvat sairaisiin ja työkyvyttömiin.

Lausuttavaa vaikutuksista kotitalouksiin?

Esityksen mukaan kanavoinnin seurauksena palkansaajien verorasitus pysyisi lähtökohtaisesti ennallaan. Muutoksia ei kuitenkaan ole mahdollista toteuttaa henkilötasolla täysin neutraalisti. SAK:n mielestä oikeudenmukaista on, että esityksen mukaan pienten palkkojen verotus kuitenkin kevenee hiukan.

Vuonna 2025 työntekijöiden sairaanhoitomaksu kasvaisi tämänhetkisen ehdotuksen mukaan 0,54 prosenttiyksikköä vuoteen 2024 verrattuna. Etuudensaajien maksu säilyisi ennallaan. Palkansaajien ja yrittäjien päivärahamaksu sen sijaan alenisi 0,3 prosenttiyksikköä. Prosentit tarkentuvat palkkasumman ja etuuksien kehityksen perusteella ja lopulliset maksuprosentit ovat tiedossa marraskuussa 2024. Tämän esityksen mukaan palkansaajien sairausvakuutusmaksut nousevat, mutta kokonaisuutena sosiaalivakuutusmaksujen muutosta ei vielä tiedetä.

Sairauspäivärahan leikkaus vaikuttaa noin 196 000 (64 %) saajaan, joista lähes 60 % on naisia. Keskimääräistä enemmän vaikutus heijastuu yli 55 vuotiaisiin, joiden keskimääräiset päiväraha-kaudet ovat muihin ikäluokkiin verrattuna pidempiä. Esityksen mukaan leikkaukset pienentävät päivärahaa noin 12,27 euroa päivältä eli noin 497 euroa vuoden aikana. Miehillä leikkaus on hieman suurempi: 615 euroa kuin naisilla: 413 euroa vuodessa.

SAK huomauttaa, että leikkauksen merkitys korostuu erityisesti pidempien sairauspoissaolojaksojen kohdalla. Esimerkiksi kuuden kuukauden pituisen sairausjakson ajalta päivärahan leikkaus voi olla jo yli 1 000 euroa alle 3 000 euroa kuukaudessa ansaitsevilla. Sairauspoissaolojen pitkittyessä usein myös muut sairauteen liittyvät kulut, kuten lääkekustannukset ja hoitoihin liittyvät maksut, nousevat.

Kuntoutustuen leikkaus vaikuttaa noin 14 400 (26 %) kuntoutusrahan saajaan, joista useampi on naisia. Kuntoutusrahaa maksetaan keskimäärin noin 14 päivää, jolloin leikkauksen vaikutus on noin 100 euroa. Yli 40 % heistä, joihin leikkaus vaikuttaa, ansaitsee alle 3000 euroa kuukaudessa. Alle 45-vuotiailla kuntoutustuen kesto on keskimäärin pidempi.

SAK huomauttaa, että sairauspäivärahan leikkausten seurauksena toimeentulotuen määrä kasvaa nykyisillä toimeentulotuen saajilla ja lisäksi toimeentulotuen saajien määrä voi lisääntyä. Tämän vaikutusta ei ole hallituksen esityksessä kuitenkaan arvioitu.

SAK pitää erittäin huolestuttavana leikkausten vaikutusta pitkäaikaisesti työkyvyttömänä olleille ja niiden lasten perheisiin, joissa vanhempi saa etuutta pidemmän aikaa. YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli kesällä 2023 Suomea pitäytymään sellaisista toimista, jotka heikentävät lapsiperheiden toimeentuloa. Orpo-Purran hallitus on jo tehnyt merkittävän määrän leikkauksia eri sosiaaliturvaetuuksiin, jotka kohdistuvat myös lapsiperheisiin. Iso osa leikkauksista kohdentuu samoihin henkilöihin.

SAK huomauttaa, että hallitus on merkittävästi lisäämässä sairastamisen kustannuksia nyt käsillä olevalla hallituksen esityksellä sekä muilla toimilla. Sairauspäivärahan tason leikkaaminen, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelumaksujen, lääkekorvauksien alkuomavastuun ja hallitusohjelmassa suunnitellun lääkkeiden arvonlisäveron korottaminen ja hoitotakuun pidentäminen iskevät erityisesti pieni- ja keskituloisiin henkilöihin ja perheisiin. Seuraukset voivat olla vakavia ja aiheuttaa työkykyongelmien pitkittymistä ja vaikeutumista sekä työkyvyttömyysjaksojen ja työkyvyttömyyskustannusten kasvua. Sairauspäivärahan aleneminen voi johtaa myös kasvaviin työkyvyttömyyseläkehakemuksiin ja luultavasti eläkepäätösten lisääntyvään hylkäämiseen.

Lausuttavaa vaikutuksista yrityksiin ja muihin työnantajiin?

-

Lausuttavaa vaikutuksista viranomaisiin?

-

Lausuttavaa muista yhteiskunnallisista vaikutuksista?

SAK pitää tärkeänä, että hallituksen esityksen vaikutuksia arvioidaan kokonaisuutena muiden hallituksen toimenpiteiden kanssa. Pääministeri Orpon hallitus on jo toteuttanut lukuisia leikkauksia eri sosiaaliturvaetuuksiin. Lisäksi hallitus kaavailee lisäleikkauksia muun muassa yleiseen asumistukeen ja nuorten kuntoutustukiin. Leikkausten yhteisvaikutukset kohdistuvat samoihin henkilöihin ja heikentävät erityisesti pienituloisten asemaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on hallituksen esityksen mukaan valmistelemassa yhteisvaikutusten arviointia syyskuu 2024. SAK huomauttaa, ettei vaikutusarvioiden tekeminen vasta hallituksen esityksen kuulemisen jälkeen ole hyvän käytännön mukaista. On kohtuullista odottaa, että lausunnon antajilla on käytettävissään riittävät tiedot hallituksen esityksen vaikutuksista. Nyt lausuttavana olevasta hallituksen esityksestä puuttuu esimerkiksi arviot sosiaali- ja terveyspalvelujen

asiaksmaksujen nostosta sekä lääkekorvausten muutoksista. Näillä muutoksilla on keskeinen vaikutus sairauspäivä- ja kuntoutusrahalla olevien toimeentuloon.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

-

Muuta lausuttavaa esityksestä?

-

Vanhala Laura
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry